

de Riba en la renovació de la LIJ en època noucentista. Creus posa de relleu que si Riba s'hi va dedicar va ser circumstancialment, per compromís moral amb la situació del país i la necessitat d'oferir literatura de qualitat en llengua catalana als infants. El primer text que Creus comenta són *Les aventures d'Ulisses*, publicat en castellà el 1920, que havia de publicar-se també en català el 1922, però que no veié la llum fins molts anys després. L'interès de Riba per l'Odissea per al públic infantil prové, segons Creus, de la seva concepció de l'heroi juvenil: un heroi que malda contra un món no civilitzat, fent servir no la força (com Aquil·les) sinó l'enginy per tornar a casa. A més, l'Odissea ofereix a Riba una lliçó moralitzant: tal faràs, tal trobaràs.

Creus tracta en el seu article les dos versions que Riba va fer del text homèric: l'esmentada del 1922 i la de 1948. En el primer cas, es tracta d'una *recreació*, tal com Creus l'anomena, que ressegueix força la traducció que el mateix Riba havia fet anys abans de l'*Odissea* i que no està pensada pel públic juvenil. Creus n'analitza l'estil i n'estudia la llengua i la sintaxi, complexa i arcaïtzant. En el segon cas, es tracta d'una versió, que inclou l'únic text teòric sobre Homer conservat de Riba, i que vol fer comprensible el text homèric renunciant a l'estil i la llengua de la primera recreació. Un dels apartats més interessants de l'article és, precisament, quan l'autor compara les dues versions ribianes del text clàssic.

En conclusió, la lectura d'*Els clàssics en la literatura infantil i juvenil* és una font inesgotable d'informació que posa de relleu que la immortalitat no està en el fet de no morir, sinó en viure en els altres, en donar sentit a l'existència pròpia i aliena. No hi ha dubte que els clàssics grecollatins són immortals en les lletres catalanes a jutjar per l'excel·lència d'aquest volum.

El pensament d'Ausiàs March

GUILLEM CUNILL-SABATÉS

Universitat Pompeu Fabra

guillem.cumill@upf.edu

D. A. (2020): Diversos autors, *El pensament d'Ausiàs March*, Anna Alborni, Lola Badia i Raffaele Pinto (eds.), Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres.

Anna Alborni observa en el capítol introductor del llibre que ressenyem («El pensament d'Ausiàs March: forma, tradició, recepció», p. 7-28) que, des de fa uns anys, som testimonis d'un autèntic «*revival* marquès» (p. 10). Durant els últims cinc anys no han parat de ploure publicacions de gran rellevància, des de traduccions de la seva obra a altres llengües —al castellà (2017) i a l'italià (2020)— fins a aportacions que reflexionen sobre algun aspecte de la seva poesia, en aquest cas,

fruit de dos congressos internacionals: «Ausiàs March e il canone europeo» (2018) i «El pensament d'Ausiàs March», que ressenyem amb aquest llibre, que —torrem a manllevar les paraules d'Alberni (p. 9-10)— és el resultat d'una selecció de les intervencions que es van llegir en el marc del congrés internacional homònim, celebrat a l'Acadèmia de Bones Lletres el 10 i 11 de setembre de 2018. El congrés es va estructurar al llarg de quatre eixos temàtics, una divisió que, tanmateix, no es reflecteix explícitament en el llibre. Els responsables dels capítols són veus reconegudes en l'àmbit que provenen de diverses universitats, tant nacionals com internacionals. El tema que cohesiona les diferents col·laboracions és «[l]es formes del pensament marquità [...] estudiades en els seus mecanismes lògics i retòrics i en la manera com aquests es relacionen amb el passat, amb el temps en què van ser concebuts o amb la posteritat: les arrels filosòfiques i la tradició literària heretades, el diàleg amb els autors contemporanis, la recepció» (p. 11).

En els dos primers articles del recull, a càrrec de Pietro Cataldi («Ausiàs March, un poeta che pensa», p. 29-51) i Cèlia Nadal Pasqual («El pensament sincrònic en l'obra d'Ausiàs March», p. 53-75), s'analitza la poesia de March des d'una perspectiva lògica, partint de la premissa que el poeta té un «pensament de les emocions, molt lligat a l'experiència, a l'acció i al cos, i que es contraposa a les regles analítiques de la lògica clàssica o de tipus aristotèlica» (p. 55-56). D'una banda, Cataldi analitza el pensament de March partint del concepte de la bi-lògica d'Ignacio Matte Blanco. Explica els mecanismes que actuen quan hi ha una crisi de la unitat del jo i, per tant, quan les parts que el conformen divergeixen —per exemple, a l'hora de voler i escollir. D'aquesta manera es posa en evidència que, a diferència del que dicta la lògica clàssica, el poeta sovint sospesa un «*tertium* che non è né A né non-A» (p. 40): per exemple, quan al poema XXVII (v. 5-16) March parla del desig de viure i morir a la vegada. En canvi, en el seu article, Nadal selecciona uns passatges dels cants CII, CXVIII i XXVII, que analitza a partir de la categoria lògica del temps. Exposa que March té un pensament sense un fil «que cusi les etapes» de l'amor i, per tant, «apareixen com una juxtaposició de càpsules aïllades en què l'experiència no sobreviu o no es transmet» (p. 58). Això fa que, per exemple, afronti «la presència simultània de contraris» (p. 62) o tingui un pensament circular del tipus «no puc triar si A o no-A; no vull A, vull no-A (però quan vull no-A, vull A), i vull A i no-A» (p. 68). Tots dos articles arriben a una conclusió semblant: «la poesia è un modo di pensare questa inconciliabilità; non un modo di rappresentarla —cosa impossibile— ma un modo, proprio, di pensarla» (p. 39).

Raffaele Pinto («March: il dialogo con Dante», p. 77-107) tracta de la influència sistemàtica, des d'un punt de vista teològic i filosòfic, que exerceix la *Vida nova* i la *Comèdia* de Dante en March. L'estudiós divideix la poesia de March en tres blocs. En el primer, March recull el significat profund del mite de Beatriu, és a dir, la racionalització del desig, a partir del sintagma «consiglio della ragione» (p. 17). March, però, a diferència de Dante, considera que el guanyador de la lluita entre *cos* i *ànima* sempre és la sensualitat. En el segon bloc, March tracta de la raciona-

lització del desig a través del dol, una solució que no és possible en el cas del poeta valencià, perquè, a diferència del florentí, no coneix quin és el destí de l'ànima de l'estimada, la qual cosa el porta a la damnació eterna. En paraules de Pinto: «se Beatrice è in paradiso, allora le donne hanno “intelletto d'amore”. Se invece questa cede non c'è, se non si sa dove è finita Beatrice o la sua controfigura nell'immaginario di March, allora le donne sono solamente “carne”» (p. 97). El consol de March, doncs, passa per deixar de ser un poeta d'amor i convertir-se en un poeta reflexiu i, per això, s'imposa el to doctrinal en les composicions del tercer bloc.

Els dos articles que venen a continuació es dediquen a fer un comentari analític dels poemes «Cobrir no pusc la dolor qui em turmenta» i «Així com cell qui'n lo somni's delita», respectivament. Francesc J. Gómez («*La meditatio mortis* d'Ausiàs March: lectura del cant CXII», p. 109-147) analitza el poema des del tòpic de la reflexió sobre la mort. L'autor, abans de res, constata que el tema de la mort és habitual en l'obra de March, i hi observa una evolució en el tractament: si en la seva poesia de joventut sospesa la mort voluntària, en aquesta composició escrita des de la vellesa el poeta reflexiona sobre la mort natural que se li acostava inexorablement. Gómez hi identifica idees senequianes, combinades amb l'aristotelisme escolàstic propi del pensament de la baixa edat mitjana, però també constata «la insuficiència de qualsevol filosofia estrictament humana davant la perspectiva de la mort» (p. 116). L'autor divideix el text en sis parts. El poema s'enceta amb un exordi escrit en primera persona: és la veu d'un home que se sap mortal i que, com tothom, té por de la mort. Només el savi pot trobar consolació amb l'ajut de la virtut moral i la raó (primera part), una solució que se li revela insuficient, perquè les persones que creuen en la vida mundana no poden tenir consolació davant la mort (segona part). Els cristians que creuen en una vida futura tampoc no tenen una consolació plena, perquè la mort turmenta inevitablement (tercera part). Adonant-se del mal que fa la mort al compost humà, decideix parlar només de l'únic remei possible, això és, l'amor a Déu (quarta part), i acaba amb una tornada invocant la Mare de Déu.

Per la seva banda, Antonio Gargano proposa enfrontar-se al celeberrim poema I («Per una lettura di “Així com cell qui'n lo somni's delita”, tra “cant a la follia” e “control de la raó”», p. 149-177) allunyant-se de la lectura en clau petrarquitzant que n'havien fet alguns autors castellans del segle XV i que havia perdurat fins al segle XX. Així doncs, acollint-se a la lectura en clau doctrinal i moralitzant, Gargano il·lumina alguns matisos del context doctrinal en què es va escriure la composició.

Lola Badia («Ausiàs March i les “tenebres” de l'amor», p. 179-199) rebutja l'etiqueta d'homosexual que la crítica —especialment Jordi Rubió i Balaguer i Martí de Riquer— havia penjat implícitament al poeta valencià, a causa d'un document de 1425 en què es diu que un jove se n'havia anat a València amb Ausiàs March «e ara és en via de perdició» (p. 184). Joan Ferraté ja havia rebutjat aquesta possibilitat, per no ser prou justificada; ara Badia esclareix ben bé el significat d'aquesta frase: «els motius presumptament perversos de la poesia de March no són altra cosa que les seves dures anàlisis del vessant carnal de l'amor, pensat des

del context sexòfob dels seus dies amb el suport d'una retòrica convincent» (p. 187). Havent resolt aquest embull, Badia repassa les diferents tradicions de què beu March a l'hora de tractar l'amor racional i també carnal, un tema omnipresent en la seva poesia malgrat la mentalitat sexòfoba de l'època, per acabar conclouent que March «no es pot estar de sotmetre a anàlisi tot el que diu» (p. 191), és a dir, la tradició de la qual parteix.

Per acabar, els tres últims capítols estan dedicats a la recepció de March. Guillermo Serés («Del “gest” de Ausiàs March al “gesto” de Garcilaso y a la gracia de fray Luis de León: la pervivencia de un motivo dinámico», p. 203-231) analitza la recepció del concepte del gest, que defineix com «el intermedio entre el alma y el cuerpo, mediante este, el gesto, se muestran o representan los “movimientos” del alma, su dinamismo, gracia y belleza» (p. 204). Aquesta concepció del gest, que pot representar el *summum bonum* però també l'anul·lació de la *virtus aestimativa*, és represa en el sonet V de Garcilaso i el capítol XII de *La Celestina*. Serés acaba el capítol observant que fray Luis de León divideix aquest concepte en dos —«hermosura» i «gracia» (p. 225)— al seu comentari del *Cantar de los cantares de Salomón*.

D'altra banda, Vicent Josep Escartí («El pensament sobre Ausiàs March, de l'edat mitjana a la Il·lustració», p. 233-254) fa una panoràmica força extensa —de tres segles— de la recepció de March a les literatures catalana i castellana a partir de les edicions i traduccions que se'n fan. Comença analitzant com el van llegir al segle XVI, que és quan és més valorat, sobretot per la seva faceta d'enamorat i de filòsof, gràcies a una estratègia antiitaliana en què s'intentava emular la cultura italiana amb elements de la cultura pròpia. L'autor continua descrivint com al segle XVII es va intentar recuperar la poesia de March des d'una òptica barroca, i acaba constatant que, al segle XVIII, March passa a ser «un record del passat, una referència bibliogràfica més o menys documentada que els permetia mostrar la seua erudició [dels intel·lectuals de l'època]» (p. 251).

Finalment, Rafael Roca («Sis poetas vuitcentistes admiradors d'Ausiàs March», p. 257-295) ressegueix vuit composicions d'homenatge a March —que l'autor reprodueix en apèndix al final del capítol— que van fer cinc autors: Tomàs Aguiló, Jeroni Rosselló, Ramon Picó, Rafael Ferrer, Teodor Llorente i Víctor Balaguer. L'autor divideix aquestes poesies en dos grups: les que són simplement una lloança al gran poeta valencià i les que intenten emular el seu estil. Roca acaba conclouent que aquestes poesies «evidencien la passió i l'interès amb què els autors del vuit-cents es miraren l'obra i la biografia d'un poeta en el qual s'emmirallaren, i que no dubtaren a lloar, imitar i mitificar» (p. 272). Un interès per la figura i l'obra de March que va culminar, com és sabut, en la importantíssima edició d'Amadeu Pagès.

Gràcies a la diversitat de veus i perspectives, unides per un rigor impecable a l'hora de tractar la informació, en *El pensament d'Ausiàs March* es fa una aproximació ambiciosa en els aspectes discursius de l'obra del gran poeta valencià. És una publicació que, sens dubte, il·lumina moltes qüestions i obre també alguns interrogants, que esperem que el «revival marquià» resolgui ben aviat.